

III.

Aktstykker angaaende tvende Degnevalg i det 16de Aarhundrede.*Ved Holger Fr. Rørdam.*

1.

Om Valget af en Sogndegn i Sønderup og Norderup i Sjælands Stift 1553.

Nedenanførte Aktstykker minde om det Krav, de latinske Skoler i sin Tid havde paa at besætte Degnekaldene i to Miles Omkreds med Disciple fra Skolerne, noget som ikke yndedes af Præsterne og Sognemændene, der hellere vilde have Sædedegne end hine Løbedegne, der kun om Søn- og Helligdagene viste sig iblandt dem. Vidnesbyrdene i Sagen ere vistnok fremkomne for at imødegaa en Klage fra Mikkil Skolemester i Slagelse, der ikke var tagen med paa Raad ved Besættelsen af det i Overskriften nævnte Degnekald. Den i Brevene omtalte Hr. Seueren Grersen var endnu 1584 Præst i Sønderup og Norderup, men havde da Hr. Niels Knudsen til Kapellan, der siden blev hans Efter-

mand¹⁾. — Brevene meddeles efter Afskrifter i Diplomatariet i Gehejmearkivet.

i.

Jeg Seueren Gersen, Sognepræst til Synderup Kirke, kjendes og gjør vitterligt med dette mit aabne Brev, at Aar efter Christi Byrd 1553, Dominica proxima post festum pentecostes (o: 28. Maj) paa Norderup Sognestevne var skikket ærlig og velbyrdig Svend, Gregers Bryske til Skafteløvgaard, og der lydelig adspurgte menige Sognemænd, som paa samme Tid tilstede vare, om Skolemesteren i Slagelse han nogen Tid havde talt med dennem om nogen Person til at skulle være deres Sognedegn til Synderup og Norderup Kirker, eller og havde buden dennem nogen Degn, fra den Tid han vidste, at Hr. Hans Svendsen skulde heden fra dennem, som var om S. Michels Dags Tid, og til imod Faste, der de skulde vide dennem en anden Degn igjen; og da kom der en Degn op til dennem fra Skolen ved Navn Jesper Troelsen og bød der sin Tjeneste til; og der han havde tre eller fire Gange nu sunget for dennem, bejaede og samtykkede de alle med Sognepræsten i baade Sogne hannem til deres Sognedegn at være. Paa disse Ord bedes og fik for^{ne} Gregers Bryske et uvildigt Sognevidne af 12 tro Dannemænd, som er Hans Persen i Norderup (osv.), hvilke 12 Dannemænd alle samdrægtelig vunde paa Tro og Sandhed, alle Ord, Punkter og Artikler, som forskrevet staar, at saa er i Sandhed. Det samme vidner og jeg med mit Signet trykkendes neden paa dette mit aabne Brev. Datum ut supra.

ii.

Jeg Hans Svendsen, Præst i Rersløv, kjendes og gjør vitterligt for alle med dette mit aabne Brev, at ærlig og velbyrdig Mand Gregers Bryske til Skafteløvgaard haver ombudet

¹⁾ Ny kirkehist. Saml. IV, 405. V, 150 Not. 2. Den 9de Juli 1598 fik Hr. Niels Knudsen i Sønderup Kongebrev paa $\frac{1}{2}$ Daler af hver Kirke i Slagelse Herred, da han havde lidt Skade ved Ildebrand (Sjæl. Registre Nr. 14, Fol. 170).

mig, at jeg skulde bestaa min Sandingen, hvor længe jeg var Sognedegn til Synderup og Norderup Sogne, førend jeg blev Locat i Slagelse Skole. Da efterdi det er menige Mand vitterligt, som bygge og bo i fornævnte Synderup og Norderup Sogne, og jeg ikke det heller kan nægte, bestaar jeg min Sandingen, at jeg havde samme fornævnte Sogne paa andet Aar, før jeg blev Hører i fornævnte Slagelse Skole. At saa er i Sandhed, trykker jeg mit Signet neden paa dette mit aabne Brev. Skrevet i Rersløv Løverdagen næst efter Trinitatis Søndag (o: 3. Juni), Anno Domini 1553.

iii.

Jeg Seueren Grersen, Sognepræst til Synderup og Norderup Kirke, kjendes og gjør vitterligt for alle med dette mit aabne Brev, at Aar efter Christi Fødsel 1553, Dominica proxima post Trinitatis (o: 4. Juni), paa Synderup Sognestevne var skikket velbyrdig Svend, Gregers Bryske til Skaftelevgaard, og der adspurgte alle Sognemændene, som da tilstede vare, om der var nogen af dennem, som udaf vidste eller og havde fornummet, det (o: at) Skolemesteren i Slagelse, ved Navn Mikkell N., han nogen Tid enten selv personlig eller ved andre havde talt eller ladet tale med dennem om nogen Sognedegn til Synderup og Norderup Kirker, desligeste ogsaa med Sognepræsten, hæderlig Mand Hr. Seueren Grersen, fra S. Dionysii Dag nu sidst forleden var, der Her Hans Svendsen, som tilsidst var deres Sognedegn, blev ordineret til Præst i Kjøbenhavn og vidste, at han skulde heden fra dennem, og saa til imod Kyndelmisse, der de stedte en Person gangen til Skole i Slagelse, ved Navn Jesper Troelsen, til deres Sognedegn. Der til svarede først Sognepræsten, for^{ne} Her Seueren Grersen, at for^{ne} Skolemester aldrig talte et Ord med hannem om nogen Degn til for^{ne} Kirker, førend han med menige Almue i baade Sogne havde fæstet den, de nu haver til deres Degn; det samme vundne ogsaa alle Mand, at han heller aldrig tilbød dennem nogen Degn i for^{ne} Midlertid. Paa disse Ord bedes og fik for^{ne} Gregers Bryske et uvilligt Sognevidne af 12 tro Dannemænd, som er Hans Møller i Aarsløvmølle (osv.), hvilke 12 Danne-

mænd vunde, alle Ord, Punkter og Artikler, som forskrevet staaar, at saa er i Sandhed. Det samme vidner og jeg med mit Signet trykkendes neden paa dette mit aabne Brev. Datum ut supra.

iv.

Jeg Seueren Grersen, Sognepræst til Synderup Kirke, gjør vitterligt for alle med dette mit aabne Brev, at den Tid jeg fornam, at min Degn, Her Hans Svendsen, skulde heden fra mig og til et højere Kald, og vidste da mig ingen Degn igjen, kom jeg og mine Sognemænd i baade Sogne overens at ville have denne fattige Person Jesper Troelsen, som gaar i Skole i Slagelse, til vor Sognedegn i Stedet igjen, efter Kgl. Majestæts Ordinanses Lydelse, forhaabendes os, at han skal ville være hørig og lydig og god for en Degn, og i Fremtiden (med Guds Naades Hjælp) kan end blive et nytteligt Lem udi den kristne Kirke; og vidste velbyrdig Svend Gregers Bryske intet af, den Tid han blev stedt til for^{ne} Sogne at være Degn, som saa (o: eftersom) han var i Fyn paa samme Tid, førend han var kommen af Fyn og fik det at vide, da samtykte han ogsaa det samme om hannem med os. At saa er i Sandhed, det vidner jeg med mit Signet neden paa dette mit aabne Brev. Datum Synderup nørre, Mandag næst efter divitem Epulonem (o: 5. Juni), anno Domini 1553.

v.

Jeg Hans Svendsen, Sognepræst til Rersløv Kirke, kjendes og gjør vitterligt for alle med dette mit aabne Brev, at den Tid jeg skulde fra Synderup og Norderup Sogne, som jeg var Degn til, da taledes Skolemesteren i Slagelse en Person til, som var Kordegn i Antvorskov Kloster, ved Navn Hans Skjelskør, at skulle være Degn til fornævnte Sogne isteden igjen, og kom hannem til at overgive sin Tjeneste, som han havde der; da raadede jeg hannem (o: Skolemesteren) tit og ofte, at han skulde raade noget med Sognepræsten Her Seueren Greersen og give ham et Ord tilkjende derom tilforn, da blev det desbedre, og besønderlig en Tid vi ginge omkring S. Michels Kirkegaard [og] taledes om samme Person, der jeg ogsaa

raadede hannem. at han skulde tale med fornævnte Her Seueren derom, før det skede; da svarede han og slog Knep med sin Finger, saa sigendes, og svor om Guds Død, at han ikke vilde give for^{ne} Her Seueren et godt Ord derfor, men sagde sig at ville selv raade for samme Sogne. Dette bestaar jeg paa min Sandhed, at saa gik og foer. In cujus rei testimonium sigillum meum inferius est impressum. Datum Reersløv in vigilia Divi Canuti Regis (9. Juli), Anno Domini 1553.

2.

Om Valget af en Sognedegn i Nessum og Gernsø i Skaane 1562.

Efterfølgende tvende Breve fra Præsten Hr. Peder Olsen i Nessum og Gernsø — hvilke Sogne i det 16de Aarh. regnedes til Villands Herred i Skaane, men nu høre til Lister Herred i Bleking¹⁾ — tilskrevet Fru Sidsel Ulfstand til Lyngbygaard, Enke efter Knud Pedersen Gyldenstjerne til Tim²⁾, for at bevæge hende til at hjælpe ham til at faa hans Søn til Degn. Brevene ere ret karakteristiske og sætte os ganske godt ind i den Tids Forhold. De meddeles her efter Originalerne i Kgl. Bibl., Saml. til Adelens Historie, Fasc. 25.

i.

Naade och fred aff Gudh vor fadher ved vor elskelige brodher, vor herre Jesu Christo. Kyere fro Cissilie (nesth en venligh tacielsse for alth goth), naa eder vitherlicth være, ath pingx dagh tha var sognemendh aff Nessum och Gernsø paa begghe sognesteffnir om dhen diegnetieniste, som haffuer stonndhet vdy beraadh syden poskæ, huilkedh yecke lengher tienthe ath staa y beraadh, thi ath tienisten kan yecke gaa

¹⁾ Nu er Jemshög, som Svenskerne skrive det, Hovedsogn, og Näsrum Annex.

²⁾ Se Rørdam, Hist. Kildeskrifter. II, 204.

tha skickeligen for segh. Thy bødth iegh frem baade drengene, Hans Pershen, som y skreff fore, oc myn drengh, ath the ville vduelge oc vdkaarie huilken dem tœcthes ath være dem nøttheligesth och bequem til then tieniste. Tha suarede menigh inandh tyll, ath the kunde ycke tage for megth ath kesæ nogen ødh¹⁾, men huem iegh ville begære, then ville the samticke. Tha suarede iegh dem, ath efftherdy iegh haffuer tilbodith oc begæridh myn egen søn ther til, tha ville iegh icke gerne then forskiudhe, efftherdi han kandh gøre skell oc filleste for samme tieniste; tha suarede almuffuen, ath thet skulle oc være terris gode villie och samticke met myn dreng, m[et] saa skell, ath y ycke ville thet forti[cke]. Tha suarede Per Eskilsen och sagde, thet ær ycke fro Cissilies vilge, ath hon ville trenge eller nøde eder nogen paa, men huem eder kan tœckes och ther nøttheligesth ær, then ær hon till fredz met; saa loffuedh iegh dem, ath iegh ville saa beskicketh met edher, ath ther skal huerken bliffue oprør eller vvenskab aff. Thy sendher iegh denne myn drengh met myn skriffuelsse, ath bede eder kerligen om eders gode villie oc samticke ther till; megth hobis till met Gudz hielp, ynden ij aar forgongen ath ffaa en anden myn søn till sogneprest[h]²⁾, om iegh kan oc nyde [e]ders hielp oc villie ther til. Thet samme tiltall oc suar var och saa paa Gemssø sogne steffne, som forskreffuit staar, och Beynth Ericshen suaredh som Per Eskilshen. Thy beder iegh edher och kerligen om eders gode villie oc samticke etc.

Ithem iegh gaff Beynth Ericshen tilkende, ath iegh icke fonghe then rettighedh och langille j t^e aall till gode redhe, som megth burde aff then aallego[rd], iegh haffuer y Listher, thi haffuer then diegn forbroth sit breff. Ther som y velle præffue ham³⁾ y thette aar, tha vil iegh thet gerne tilstæde. Then tidh myn fader bruged ham met god redskab, tha fick han en lesth aall ther om aarith. Item ther som y ycke haffuer villie ther till, tha vill iegh skencke eder eth par

¹⁾ D. e. ud.

²⁾ Hos Cawallin, Lunds Stifts Herdaminne V, 324, bemærkes, at Hr. Peder i Aaret 1563 fik sin Søn Oluf til Medhjælper.

³⁾ D. e. Aalegaarden.

stude eller øxen, saa dan som ieg selff haffuer besth paa lacth, ath iegh maa nyde en aff myne drenghe till tyenisten, huilken megh becommir helsth. Bedher iegh gerne om eders skriffuelsse, huad eder herom kan teckys helsth etc. Eder den euige Gudh befalendes met eders kyere børn och alth thet y vell vylle. Datum fredag y pingx vge 1562.

Per Olsen
eders ven.

Udskrift: Hedherligh och velbyrdigh ffoffue, fro Cissilie paa Lymby gaardh, syn gaade venn, kerligen tilskreffuit.

ii.

Wenlygh hylshen tyll faaren senth met Gudh, nesth en venlygh tacielsse for alth goth. Elskelige gode veen, fro Cissilie, som eders gode villie segh haffuer beuysth om vor diegne tieniste, ath y haffuer sath eders vilge och samticke till sognemenden, huem dem teckis helsth och besth ath haffue, som nøtheligesth ær, saa kunde the ycke detthe sellffue gøre for derris vforuuffth oc vforstandh skyll, huilkedh thet ær myth kaldh oc embede ath granske och forfare hans personlige lerdøm, skyck och leffnedh ynden kirke och vden met husseedher oc tieniste effther ordinantzens och sinodaliers lydelse; och therfor haffuer myn proysth och bisp mesther Tyghe giffuedh tyll kende, ath sognepresther och alle sognemendh skolle samticke dem en diegn, som presthen kan være fulsuarendes met for syn øffuerighedh. Nu kan vy ycke tetthe skæll och reth y myth retthe kall oc embede nyde, huilkedh eders tienere Hans Skyntyll haffuer giorth samticke met nogle besyndherlige mend, sex aff huer sogen, som han selff ville vduelghe, som skulle syge paa the diegne, myn sønn och Hans Pershenn, huelken the ville haffue till sogne-diegn; saa toge the forskreffne mendh Hans Skinntyll tyll dem y raadyth och satthe megh vden forre, och the gaff saadan suar fraa dem paa steffnenn, ath the vylle præffue Hans Pershen frem til poskæ, och inthet andhet samticke giordes til fulle met nogen aff diegnene, saa kan vy ycke være then præylsse fulsuarendes for vor øffrighedh, thy thet ær myth kall och embede, thy iegh han præffue enn diegn y viii dage

eller xiiii, som sognemendh ycke kan thet gøre aar och daff, och thet samme gaff iegh sognemendh tyl kende y søndags, saa skall Gudh vide, huad foractilsse och bespotthelighed iegh leedh ther faare, och om myn fatigh børnn aff Hans Skynkill, for thy iegh gaff tyll kende, ath myn herris naade vylle haffue hans naadige herrefadhers ordinantz strengelige vedh macth hollen, som bispen gaff alle sognepresther tyll kende y Aahus; huilkedh iegh ycke tror, ath thet ær sketh met eders vyllie och samticke. Thy bedher iegh kerligen om met myne sognemendh, ath y vylle gørydh for Gudz skyll och tyll stødeth, ath iegh och sognemendh motthe vdkaare oss enn tienere, som baade megh och sognemendh bequem ær effther ordinanzentz lydelisse, fordy iegh haffuer giffued sogne-mendh tyll kende, ath denne Hans Pershenn ær ycke oss bequem, thy hann ær megh for barnn vng. Enn presth vdhe paa hæredyth kann staa y syn gaardh och bessee al syn sogn offuer och byeer, och tage ycke mer en[d] en bogh y handen och en lyden vngh diegn met segh och gaa til fodz paa en tymme ath ende syth sognebudh, saa haffuer iegh v myll emellum baade sognyr, then versthe véy han liggher y Skaane till lifs fare, och huor naagen skofftiuffue ære, velle the gherne helle dem och skyulle dem paa Gemssø skoffue, ther skall iegh fare met kalek och dysk, met kirkens klenodie, och iegh ær selff en kranck och skrøbeligh mandh, thy haffuer iegh en godh lydygh tyenere behoff och snell. Item saa haffuer same Hans behoff ath forsøge skollen eth aar eller ij, ath lære ath siunge latine sangh och ath dicthe eth goth sogne vidne; saa vil ther och god forstandh til och snelheth till ath lære och vndheruisse thet vnge folk och børn vdy derris barnnelerdom, eller de bliffuer huer dagh mer vlydeli[ge] en[d] en anden. Tesse sticker kommyr Hans Pershen ingen vey medh. Ther tyll haffuer same Hans beuisth segh y iij sticker y mod megh, som megh aldellis ycke lidelige kunde være. Thet førsthe, ath han drack offuer skertorsdagh nath met syn madmodher, saa ath han saaff offuer langefredagh och ycke skøde tiennisten, huilked myn dreng h maatthe skøde thennisten, huilked myn dreng och maatthe skøde tyennesten met latinen vdy høytides dagene. Thet andeth sticke brugit han met eth

breff paa sognesteffnen, lesde och skreff thet, meg vvitherlieth oc vatsporth, huilked ther kunde kommith stort¹⁾ och oprør aff emodh sognemendh och herskabit, haffde yecke iegh och Beynth Ericsen betagith thet breff. Thet tredye sticke beuisde han emod meg nu [vor] froffue daghz bessegilse²⁾, tha togh han en lyden hualpe vnge och gyck hen ath sengke ham; ther han kom jeffne myn laage och porth, taa ropthe han med høy røsth och sagde, ath then hundh vaare en god prestehundh, for thy han seer . . .³⁾ saa lieth. Kyere fro Cissilie, ther som iegh skall lide saadan forsmedilsse met anden bespottelsse oc foractilsse, vyll iegh setthe thet y rette for Gud och eder och flere gode mēndh, huilkedh iegh gerne vyl være effther eders gode villie och teckelighedh altidh, huess maade meg muelicth ær, huilked iegh betror eder till alth goth, vore yecke onde och vronge forfører. Men gor thet effther Hans Skynckils villie, tha gaar thet yecke vell for meg, for thy han haffuer sayth meg tyll paa sognesteffnen, ath han vyll skade meg xv daller oc en[d] xv ther offuen paa for Axell Tønnesen⁴⁾ for thet breff, iegh skreff eder till om ath Jøren diegn gaff meg paa x daller; men meg hobis til Gud, ath han skall ey faa ther løcke tyll. Jegh tacker eder som en erligh froffue, ath y aldrigh haffuer begæridh myn skade eller forderuilsse, thy bedher iegh om for Gud skyll, ath y yecke tilstædher, ath han forderffuyr meg. Jegh vyll gerne gaa y retthe met ham, huad han haffuer meg till ath talle met retthe. Men tetthe sker meg alth sammen for Hans dyegn skyll, ath iegh och sognemendynn yecke velle samticke ham.

Kyere fro Cissilie, iegh haffuer ladhet eder forstod myn vyllie och begæringh met myn skriffuelse til ffaarhen om myn dreng. Ther som iegh kan nyde eders vyllie oc samticke til, ath han kan bliffue vedh denne diegne tyeniste, huilkedh sognemendh vell ære till frydz, tha vyll iegh skencke eder eth par oxer, the bedsthe iegh selff kan haffue, yecke ath

¹⁾ Her og enkelte andre Steder er der Hul i Brevet.

²⁾ Den 2den Juli.

³⁾ Hul; her har vel staaet: presten.

⁴⁾ Vissert, ventelig Stiftslensmand i Lund.

iegh kan være thet bekendh for Axel Tønnesen, ath iegh skulle leye myth barn then gudz tyeniste eller købe ham den tyll, men for en kerligh beuyllighet skyll vyll iegh giffue eder dem tyll en ydmygh skenck. Jegh hobis til Gudh, ath myn dreng skal gøre saa goth skell for en sognediegn som nogen anden skall gøre, y Vyllentzhæredh ær; thy bedher iegh om, ath y vylle see tyll myn trongh och skrøbelighedh, for dy myn egyn dreng kan iegh bocke och bøye, lære, straffe, vndheruyse, men andre velle ycke thetthe lyde oc vngelle. Gører her vdy, som myn gode tro ær til eder. Jegh vyll altidh gøre thet vell ær giorth for eder. Ther medh edher then euige Gud befalendes. Jegh vylle gerne værith personlige hoss edher, men for myn skrøbelighet skyll motte iegh skriffue eder tyll. Datum 1562.

Per Olsen
edhers ven.

Udskrift: Hedherligh och velbirdigh firoffue, fro Cissilie paa Lymby gaardh, syn gode ven, kerlighen til skreffuit.
